

Mivel a FNESz. névanyagában sajnos kevés kárpátaljai víznév szerepel, LUCSIK szótára segíthet néhány szláv víznév esetében a névadás motivációjának a felderítésében.

A szótár számos hegynévet tárgyal Ukrajna területéről, elsősorban a Kárpátok keleti, galíciai és bukovinai oldaláról. Az ukrán névtani szakirodalomban eddig főként erről a területről születtek hegynéves monográfiák, így bőséges szakirodalom állt a szerző rendelkezésére, önálló eredetmagyarázattal ezért is csak ritkán találkozunk. A kárpátaljai hegynévek közül is helyet kap néhány a névanyagban (*Berlyaszka, Beszkidek, Gorgánok, Bliznica, Bouvan, Borzsa-havas, Brebenyészka, Hoverla, Gutin-Tomnatek, Kobila, Popagya, Pop-Iván, Priszlop, Rebro, Ruszka, Szvidovec* stb.), valamint a kárpátaljai hágók elnevezései is (pl. *Jabloncai-hágó, Vereckei-hágó, Uzsoki-hágó, Volóci-hágó, Toronyai-hágó*). A szerző nem minden névnek szentel külön szócikket; rendszerint a névadó település vagy folyó tárgyalása során említi meg őket.

A szótárt egy 10 oldalas szakirodalom-jegyzék zárja. Ebben az idegen nyelvű tételek száma mindössze 21, azok is főként lengyel szótárak és névtárak. Magyar nyelvű szakirodalomra a szerző nem hivatkozik.

LUCSIK etimológiai szótára elsősorban tudományszerűsítő szempontból tarthat számot érdeklődésre, de nem hanyagolható el tudományos értéke sem. A magyar névkutatók számára az eddig megfejtetlen kárpátaljai helynevek etimológiájának a felderítésében nyújthat segítséget, magyarázatait, adatait és módszereit azonban minden esetben érdemes kellő kritikával kezelni.

SEBESTYÉN ZSOLT
Nyíregyházi Egyetem

Deutsches Ortsnamenbuch [Német helynévszótár]

Szerkesztő: MANFRED NIEMEYER. Walter de Gruyter, Berlin–Boston, 2012. 756 lap

A közelmúltban megjelent szótár a jelenlegi és a történeti német nyelvterület helyneveinek alapos, rendszerezett etimológiai gyűjteménye. A kiadványon a szerkesztő, MANFRED NIEMEYER mellett egy válogatott nemzetközi kutatókból álló csoport munkálkodott: ROLF BERGMANN, BARBARA CZOPEK-KOPCIUCH, ROLF MAX KULLY, PETER WIESINGER, JOERN-MARTIN BECKER és munkatársaik. A szótár a névkutatók mellett a laikus érdeklődők számára is hasznos lehet, mivel a bőséges szótári anyag mellett tartalmaz egy rövid, de alapos névtani bevezetést is (1–10). Ez előbb kitér a tulajdonnevek kategorizálására, majd a helynevek fajtáit mutatja be, végül bepillantást nyújt a névtörténeti vizsgálatok lehetséges témáiba és a névtani kutatások eredményeinek felhasználhatóságába. Ezután a szótár készítésének néhány alapelvét ismerteti a szerző (11). A *helynév* alatt jelen kontextusban csak a települések nevét érti, ezért más helynévfajták nem is kerültek be a címszavak közé. A szótár további fontos rendszerezési elve, hogy névanyagába csak azoknak a településeknek a nevét vette fel a kutatócsoport, amelyeknek a lakossága meghaladja a 7500 főt. A névtörténeti adatok mellett a munkacsoport a német, a belga, a svájci, az osztrák, a cseh, a lengyel, a francia, a luxemburgi, az olasz, a litván és az orosz

statisztikai hivatal adatait is felhasználta a jelenlegi és egykori német nyelvterület helyneveinek pontos és részletes elemzésekor.

Az alapos bevezető után következik a szócikkek felépítésének magyarázata (12). Minden szócikk öt kisebb részből áll. Az első rész (I.) tartalmazza a település hivatalos nevét, alkalomadtán az idegen nyelvi vagy népnyelvi formával kiegészítve. Van, ahol a címszó után a sztenderd és dialektális kiejtésváltozat is fel van tüntetve. Itt található a helység hivatalos besorolása (falu, község, város stb.), lakosságának száma, lokalizálása. Itt kell keresnünk a fontosabb településtörténeti, földrajzi adatokat is (az alapítás dátuma, a név keletkezésének körülményei, mely közigazgatási egység része a település stb.). A következő pontban (II.) a helynév fontosabb történeti előfordulásai találhatóak évszámmal, időrendben, gyakran a forrás típusára és minőségére való utalással kiegészítve (eredeti, másolat stb.). Harmadik elemként (III.) az etimológiai jelentések állnak. Az egyes nevek elemekre bontásával pontosabb képet kapunk a német településnevek forrásaiként szolgáló különböző jelentésmezőkről. A negyedik részbe (IV.) került minden egyéb információ (például azok az alakok, amelyek nem szerepeltek a II. pontban, de a forrásokban megtalálhatóak, illetve a különböző közigazgatási egységek, amelyekhez a település tartozik), majd az V. pontban a hivatkozások zárják a szócikket. Minden szócikk végén közlik írója nevét is rövidítve.

Jó példa a szócikkek felépítésére *Eppelheim* szócikke (162): **Eppelheim I.** Város a Rajna-Neckar körzetben. Lakosságának száma: 14 589. Heidelbergtől körülbelül 5 kilométerre nyugatra, Schwetzingentől mintegy 5 kilométerre keletre fekszik a Neckar töltésében, a Felső-Rajna-síkságon, az Odenwald hegység közelében, Karlsruhe régióban, Baden-Württemberg tartományban. Meroving-korabeli település, lorsch-i és worms-i földesurakhoz, pfalzi méltóságokhoz tartozott az 1200-as évek előtt, 1803 óta badeni fennhatóságú. Dohánytermesztéséről, víztornyáról, városvédő szerepéről, útszéli keresztjéről és Rajna-Neckar Csarnok nevű kulturális központjáról ismert. **II.** 770 (másolat 12. sz.) *Ebbelenheim*, 781 (másolat 12. sz.) *Eppelenheim*, 1262 *Epelnheim* [eredeti], 1369 *Eppelnheim* [eredeti]; *Eppelheim* (1539). **III.** A *-heim* alaptag és az *Ebilo/Eppilo* személynévi előtag összetétele. A helységnév jelentése 'Ebbilo/Eppilo települése'. A nyelvjárási *Ebele* alak mutatja a *-heim* alak *-e*-vé való egyszerűsödését. **IV.** Eppelsheim, Rajna-vidék-Pfalz tartomány Alzey-Worms nevű közigazgatási egységéhez tartozik. **V.** Krieger; FO 1; FP; Bach DNK 2; Kleiber 2000; LBW 5. *JR*.

A szócikk felépítését némi kritikával illehetjük, mivel a különböző határjelölő és kiemelő jelek használata nem követ pontos és egyértelmű struktúrát. A kézirat minőségét (eredeti vagy másolat) például hol kerek, hol szögletes zárójelben jelzik, de a vesszők és pontosvesszők határjelölő funkcióit sem különítik el következetesen. Az évszámok jelölése szintén nem egységes módon történik: általában az adat előtt, zárójel nélkül, néhol azonban az adat mögött, kerek zárójelben szerepelnek.

A szótár gerincét képző a rendkívül bőséges helynévanyag: körülbelül háromezer szócikk címszavai betűrendben (15–722). Az egyes címszavak közti kapcsolatot az utalók teremtik meg (jelölés: egy jobbra és felfelé mutató nyíl piktogramja). A történeti és idegen nyelvi adatokban előforduló különleges karakterek táblázatszerű gyűjteménye (13) segíti az olvasót az adatok értelmezésében.

A kötet végén találjuk a rövidítésjegyzékeket. Először a szócikkíró kutatócsoport munkatársainak listája (723–724), majd a szótárban használt rövidítések feloldása (725–728),

végül pedig a felhasznált források tematikus jegyzéke (729–756) következik. A forrásjegyzék segédletet nyújthat további kutatások folytatásához, új vizsgálatok kezdéséhez.

A Deutsches Ortsnamenbuch című etimológiai szótár hiánypótló mű a névkutatás számára. A kötet a névtani ismeretek legfrissebb eredményeit feldolgozó, szemléletében ezeket követő mű. Szakmailag kiváló kutatócsoport által íródott, így alkalmas a nyelvtudomány művelői és a helynévkutatás iránt érdeklődők számára egyaránt.

TÜCSÖK DOROTTYA
Magyar Tudományos Akadémia
Nyelvtudományi Intézet

Egy nemzetközi helynévtani könyvsorozat első négy kötetéről

1. Trends in Exonym Use [Irányzatok az exonimák használatában]. Szerkesztők: PETER JORDAN – HUBERT BERGMANN – CAROLINE BURGESS – CATHERINE CHEETHAM. Verlag Dr. Kovač, Hamburg, 2011. 328 lap – 2. Toponyms in Cartography [Helynevek a kartográfiában]. Szerkesztők: PETER JORDAN – FERJAN ORMELING. Verlag Dr. Kovač, Hamburg, 2013. 127 lap – 3. The Quest for Definitions [Definíciók keresése]. Szerkesztők: PETER JORDAN – PAUL WOODMAN. Verlag Dr. Kovač, Hamburg, 2014. 295 lap – 4. Confirmation of the Definitions [A definíciók megerősítése]. Szerkesztők: PETER JORDAN – PAUL WOODMAN. Verlag Dr. Kovač, Hamburg, 2015. 295 lap

1. Jelen írásban a Verlag Dr. Kovač hamburgi könyvkiadó 2011-ben indított Name & Place. Contributions to Toponymic Literature and Research [Név és hely. Közlemények a helynévtani szakirodalom és kutatás témakörében] című sorozatának első négy kötetéről nyújtunk egy-egy rövid összefoglalót. A sorozat helynevekkel foglalkozó konferenciák, szimpóziumok anyagát adja közre. Több kötete az ENSZ Földrajzi Névi Szakértői Csoportja (United Nations Group of Experts on Geographical Names) exonimákat vizsgáló munkacsoportjának (Working Group on Exonyms) utóbbi években rendezett találkozóin elhangzott előadások írott változatát tartalmazza.

2. A sorozat első, 2011-es kötetének első fejezete az endonimák és exonimák megkülönböztetéséről szóló tanulmányokat foglalja magában. PETER JORDAN nyitótanulmánya az *endonima* és az *exonima* hagyományos definíciójának kritikáját fogalmazza meg (9–20). A szerző amellel érvel, hogy a definícióknak utalniuk kellene a társadalmi csoport jelentőségére is, hiszen ennek kultúrája, földrajzi helyhez való viszonyulása többnyire erősen befolyásolja a hely nevét. DRAGO KADNIK és MIMI URBANC írása azt állapítja meg, hogy Szlovénia helynevei között sok az idegen eredetű (német, olasz, magyar stb.), pedig véleményük szerint a szlovén neveknek jobban kellene érvényesülniük (21–43). PAVEL BOHAČ azt kívánja bizonyítani, hogy az országhatárokon átnyúló földrajzi objektumok (például a nagy kiterjedésű vizek, hegyláncok) nevei egyszerre minősíthetők endo- és exonimáknak (45–48). SUNGJAE CHOO a Korea és Japán közti tenger nevének példáján keresztül mutatja be, hogy milyen problémák merülnek fel a két vagy több ország között